

даних на розміри виплаченої чи наданої компенсації, припинення права на подальше отримання компенсації, перехід права власності на компенсоване майно до інших осіб тощо.

Таким чином, пошук довготривалих рішень у захисті прав власності та інших майнових прав з огляду на сутність цих рішень є доволі тривалим процесом. Водночас зрозуміло, що останнє з цих явищ не може існувати нерозумно довго, а тому цілком логічне та необхідне завершення напрацювань в цій сфері проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією РФ, вже найближчим часом. А інакше Україна багато чим ризикує, й, в першу чергу, прихильністю та патріотизмом тих її громадян, які зазнали найбільш негативних наслідків від збройної агресії сусідньої країни, внаслідок якої вони втратили найважливіше для більшості з них – житло та (або) інше майно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України: Закон України. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Офіційний вісник, 1998, № 13, 32. С. 270.
3. Мін'юст передасть в ГПУ 17 томів розрахунків збитків від окупації Криму на 1 трлн. грн. URL: http://vgholos.com.ua/news/minyust_peredast_v_gpu_17_tomiv_rozrahunkiv_zbytkiv_vid_okupatsii_krymu_na_1_trln_grn_147233.html?print (дата звернення: 03.02.2017 р.).
4. Шевчук С. В. Концепція позитивних обов'язків держави в практиці Європейського суду з прав людини // Право України, 2010. № 2. С. 55–64.
5. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини як новий напрям дослідження у вітчизняній теоретичній юриспруденції // Вісник національної академії правових наук України, 2012. № 6. С. 30–41.
6. Параскева К. Реституція майна внутрішньопереміщених осіб (ВПО) відповідно до Європейської конвенції з прав людини та стандартів ради Європи / Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції: матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу (27 жовтня 2016 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 8–16.
7. Цивільний кодекс України: Закон України // Відомості Верховної Ради України, 2003. № 40–44. Ст. 356.

Pervomayskiy O. Nonfulfillment of state positive obligation regarding property right protection as a condition of civil-legal responsibility

The article analyses conditions of bringing state Ukraine to civil-legal responsibility in cases where the State violated its positive obligations for the property right protection. Noted to the problems that arise in applying such a model of state responsibility. Suggested important actions for improving national practice in this regard.

Keywords: property right, peaceful property possess, positive obligations of state, civil-legal responsibility.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ (ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

Пишов О. М.,

головний спеціаліст відділу нормативного забезпечення вищої освіти департаменту вищої освіти Міністерства освіти і науки України

Грохольський О. О.,

Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»

У статті розглянуто основні чинники формування та розвитку громадянського суспільства, вплив цивільних правовідносин саме на зародження та еволюцію громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, цивільні правовідносини.

Становлення громадянського суспільства є процесом досить складним та суперечливим, через що його аналіз вимагає конкретно-історичного підходу. Формування та розвиток громадянського суспільства відбувалися досить тривалий період еволюції сучасної цивілізації. При цьому зазначеному

процесу притаманні певні закономірності, що є спільними для багатьох країн світу. Водночас кожна держава під час становлення громадянського суспільства вносила у його розвиток щось особливе, що характерне саме для її розвитку.

Слід зауважити, що достатньо специфічний досвід у побудові громадянського суспільства має й Україна. Саме це й зумовило певний розвиток суспільства, а також позначилося на взаємовідносинах між верствами населення. Однією з перших головних основ становлення соціально-економічного ладу в Україні була сільська община.

Періоду суспільного розвитку в Україні характерна така особливість, згідно з якою інтереси колективу домінували над інтересами особи. Це й пояснює ту обставину, що за таких умов усвідомлення людиною себе як громадянина, як повноправної особистості було неможливо.

Історія ідеї громадянського суспільства являє собою історію перетворення самої колективності, що будувалася на основі законів спільного життя та розвитку людини, яка вийшла із природного стану необмеженої свободи в громадянина відповідного суспільства. Не менш важливим є те, що будь-яка держава першочергово має бути зацікавлена у створенні та всебічному розширенні громадянського суспільства, якщо вона прагне до задоволення потреб громадян, адаптації до загальнолюдського цивілізованого процесу. Для держави є життєво необхідним розвиток всіх елементів громадянського суспільства. Про відповідність такого суспільства досягнутому рівню світової цивілізації має засвідчити рівень задоволення інтересів та потреб людини, громадянський мир, основою існування якого є певна нормативно-правова база відповідної держави.

Рух до громадянського суспільства і правової держави є одним із основних напрямів розвитку світового співтовариства, оскільки громадянське суспільство виступає своєрідним фундатором правової демократичної держави. Становлення та розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язані з новими політичними та економічними умовами життя країни.

Питання громадянського суспільства історично постало як питання про найбільш розумний і доцільний устрій людського буття. Фактично йшлося про новий етап розвитку цивілізації, новий виток суспільного процесу та прогресу, який мав би одержати адекватне офіційне визнання та вираження [1, с. 46].

Історично громадянське суспільство виникло на певному етапі розвитку цивілізації, зазнало певних змін у процесі своєї еволюції і має історичні (часові) та національні (просторово-географічні) різновиди, поширюючись у наш час на різні регіони і континенти [2, с. 71].

Сучасні концепції громадянського суспільства своїм корінням сягають часів Античності і Середньовіччя. З часів Платона і Цицерона поняття «громадянин» (від давньогрец. – *polites*, лат. – *civilis*) пов'язано з поняттям прав і обов'язків, а в політології поняття «громадянське суспільство» найтіснішим чином кореспондує з поняттям «право». Для Аристотеля громадянське суспільство і держава є взаємозамінними поняттями: «держава є сукупність громадян, громадянське співтовариство». Платон і Аристотель виходили з того, що суспільне життя без держави, без встановлюваного і підтримуваного нею порядку призведе до безладдя і не обіцяє нічого доброго громадянам. З наявністю держави Аристотель пов'язував можливість функціонування права, а останнє є мірилом справедливості й регулюючою нормою політичного спілкування.

В епоху Середньовіччя емпіричним підґрунтям утворення поняття громадянського суспільства були міські західноєвропейські общини, які впродовж століть протистояли утискам феодальної держави. Середньовічні міста з їх самоврядуванням, не закріпаченим працівником, етнічним і релігійним розмаїттям і терпимістю були викликом феодальній політичній роздрібненості й деспотичним формам королівсько-царської регламентації соціального життя. Міста феодальної Європи, що отримали магдебурзьке право, не були державами в державах. Їх справжній статус був дещо іншим. Вони були острівцями громадянського суспільства в межах феодальних країн [3, с. 366–367].

Проте в повному обсязі ідеї правової держави і громадянського суспільства формуються починаючи з XVII ст. За визначенням професора Каліфорнійського університету Дж. Александера, розвиток ідеї та практики громадянського суспільства пройшов три стадії, названі ним «громадянським суспільством» [2, с. 449].

Громадянське суспільство охоплює період від кінця XVII до першої половини XIX ст. Його основні положення сформульовані такими видатними філософами, як: Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш. Л. Монтеск'є, Г. В. Ф. Гегель, А. де Токвіль, іншими мислителями того часу. З їхніми іменами пов'язано формулювання засад, властивих і нинішнім концепціям взаємовідносин суспільства і держави [3, с. 367].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що існували певні передумови для формування громадянського суспільства, до яких, зокрема, слід віднести такі:

- законодавче закріплення юридичної рівності людей на основі наділення їх правами і свободами;
- юридична свобода людини, обумовлена матеріальним благополуччям, свободою підприємництва, наявністю приватної власності, яка є економічною основою цивільного суспільства;
- створення механізмів саморегуляції і саморозвитку, формування сфери невлadних відносин вільних індивідів, що володіють здатністю і реальною можливістю здійснювати свої природні права.

Слід зазначити, що поняття «громадянське суспільство» може використовуватися як у широкому, так і вузькому розумінні. Так, у широкому розумінні громадянське суспільство вміщує всі соціальні структури та відносини, які не зазнають на собі безпосереднього регулювання з боку держави. У свою чергу, вузьке значення громадянського суспільства полягає у тому, що воно виступає суспільством на певному етапі свого розвитку, коли це суспільство є соціально-економічною основою демократичної та правової держави.

У загальноприйнятому розумінні громадянське суспільство є сукупністю соціальних утворень, які об'єднані певними специфічними інтересами, зокрема, економічними, етнічними, культурними тощо, що реалізуються поза сферою діяльності держави, а також надають можливість в умовах демократичної системи облаштування суспільного життя контролювати дії держави.

Таким чином, громадянське суспільство являє собою сферу життєдіяльності людей, що є вільною від впливу безпосередньо з боку держави, її посадових осіб, але при цьому вона організована та внутрішньо впорядкована, взаємодіє із державою, а також сферу, в якій люди мають можливість реалізувати свої права та інтереси, об'єднуватися у відповідні групи та організації.

До характерних ознак громадянського суспільства можна віднести:

- 1) розмежування компетенції держави і суспільства, незалежність інститутів громадянського суспільства від держави в рамках своєї компетенції;
- 2) демократію і плюралізм в політичній сфері;
- 3) ринкову економіку, основу якої становлять недержавні підприємства;
- 4) середній клас як соціальну основу громадянського суспільства;
- 5) правову державу, пріоритет прав і свобод індивіда перед інтересами держави;
- 6) ідеологічний і політичний плюралізм;
- 7) свободу слова і засобів масової інформації [4, с. 14–15].

Слід зазначити, що громадянське суспільство вбачається також як система, особливу роль в якій відіграють горизонтальні зв'язки та відносини, що самостійно організовується, розвивається. Основа функціональної взаємодії громадянського суспільства та правової держави ґрунтується на принципі єдності та боротьби протилежностей. Вони, з одного боку, мають постійне протистояння один одному, а з іншого – не можуть один без одного існувати.

З вищесказаного вбачається, що поняття «громадянське суспільство» вміщує у собі сукупність неполітичних відносин у суспільстві, а саме: моральних, релігійних, економічних, соціальних, національних тощо. Зазначене пояснюється тим, що громадянське суспільство – це сфера самореалізації вільних громадян, сформованих на добровільних засадах організацій, які захищені відповідними законами від прямого втручання з боку державної влади.

Розглядаючи особливості громадянського суспільства, необхідно виділити низку найбільш загальних ідей та принципів, які є основою будь-якого громадянського суспільства, незалежно від специфіки тієї чи іншої країни. До них належать:

- економічна свобода, різноманіття форм власності, ринкові відносини;
- безумовне визнання і захист природних прав людини і громадянина;
- легітимність і демократичний характер влади;
- рівність усіх перед законом і правосуддям, надійна юридична захищеність особистості;
- правова держава, заснована на принципі поділу і взаємодії влади;
- політичний та ідеологічний плюралізм, наявність легальної опозиції;
- свобода думок, слова і друку, незалежність засобів масової інформації;
- невтручання держави в приватне життя громадян, їх взаємні обов'язки і відповідальність;
- класовий мир, партнерство і національна згода;
- ефективна соціальна політика, що забезпечує гідний рівень життя людей [5, с. 66].

Структурою громадянського суспільства є його внутрішня будова, яка відтворює багатогранність та взаємодію складових суспільства, забезпечує його цілісність та динамізм розвитку. Структуру громадянського суспільства уявно можна представити у вигляді п'яти систем, які відповідають певним сферам його життєдіяльності, а саме: соціальної, економічної, політичної, духовно-культурної, інформаційної.

Соціальна система є певною сукупністю об'єктивно сформованих взаємозв'язків між ними. У свою чергу, економічна система є сукупністю економічних інститутів і відносин, у які вступають люди у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання сукупного продукту, реалізації права власності. Політична система – це сукупність цілісних саморегулюючих елементів: держава; політичні партії; суспільно-політичні рухи та відносини, що між ними виникають. Духовно-культурна система представлена відносинами між людьми, їх об'єднаннями, державою та суспільством у цілому стосовно духовно-культурних благ та різного роду матеріалізованих інституцій, через які реалізуються дані відносини, що пов'язані з освітою, наукою, культурою, релігією. Інформаційна система – система, яка складається в результаті спілкування людей та через мас-медіа (підприємства, об'єднання, що здійснюють виробництво та випуск засобів масової інформації) [6, с. 89–91].

Функції громадянського суспільства є втіленням основних напрямів діяльності інститутів громадянського суспільства та їх впливу на суспільне життя. Основними функціями громадянського суспільства, які мають важливе значення, є такі:

1. Громадянське суспільство є засобом самовиразу індивідів, їх самоорганізації і самостійної реалізації ними власних інтересів. Значну частину суспільно важливих питань громадські об'єднання розв'язують самотужки або на рівні місцевого самоврядування.

2. Інститути громадянського суспільства виступають гарантом непорушності особистих прав громадян, дають їм впевненість у своїх силах, слугують опорою у їх можливому протистоянні з державою, формують «соціальний капітал» – ті невід'ємні риси особистості, завдяки яким вона стає здатною до кооперації та ефективних солідарних дій.

3. Інститути громадянського суспільства систематизують, впорядковують, надають урегульованості протестам і вимогам людей, які в іншому випадку могли б мати руйнівний характер, і в такий спосіб створюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади.

4. Інститути громадянського суспільства виконують функцію захисту інтересів певної групи в її протиборстві з іншими групами інтересів [7, с. 28; 8, с. 98].

Отже, функціональна характеристика громадянського суспільства вказує на його роль у суспільній системі, а також на те, чому його розглядають саме як опору демократії та прояв свободи.

Взаємовідносини правової держави і громадянського суспільства є визначальним фактором розвитку держави і суспільства, неодмінною умовою забезпечення основоположних прав і свобод людини і громадянина. Громадянське суспільство та правова держава перебувають у процесі постійного розвитку, а тому питання їх співвідношення та взаємодії завжди зберігають свою актуальність [9, с. 86]. При цьому використовуються різні державно-правові засоби: законодавчі акти, правові відносини, що складаються у зв'язку з правовим регулюванням поведінки людей, організацією, реорганізацією, діяльністю і припиненням об'єднань людей, функціонуванням інших інститутів громадського суспільства, договірні й позадоговірні засоби правового регулювання взаємин, взаємодії суспільства і держави, правоохоронна діяльність держави, його органів і організацій.

Переосмислення сутності та ролі держави й права, співвідношення цих важливих інститутів у сучасному суспільстві, усвідомлення необхідності якісних змін у самому суспільстві, які надають можливість кваліфікувати його як громадянське, роблять дослідження феномена цивільного права актуальним у цьому сенсі [10, с. 11].

Право належить до фундаментальних цінностей світової культури, створених людством у процесі його розвитку. Визначаючи соціальну цінність саме цивільного права, необхідно зазначити такі фактори. По-перше, починаючи з найдавніших пам'яток права визначилася загальна тенденція, яка проявилася в тому, що юридичні встановлення, які отримали з часом назву «цивільно-правових», не лише почали охоплювати головні елементи практичної життєдіяльності людей – власність, трудову діяльність, набуття і перехід майна, їх захист, сім'ю тощо, а й у цьому зв'язку набули значення джерела й носія споконвічно правових властивостей і механізмів соціальної регуляції. Цивільно-правові встановлення (у вигляді правових звичаїв, прецедентів, а потім – і законів) почали формувати й вводити в життя все те самотутнє, унікальне, соціально ґрунтовне і регулятивно-витончене, що характерне саме для права як вищої форми соціального регулювання суспільних відносин в умовах цивілізації.

По-друге, саме через сферу цивільного (приватного) права ще в часи античності відбулося значне інтелектуальне збагачення права, коли розум увірвався у сферу соціальної регуляції і в зв'язку з потребами ділового життя, юридичної практики та часовими викликами виявив свою силу в створенні юридичних механізмів, конструкцій і категорій високого інтелектуального порядку.

І третій, найголовніший фактор – саме цивільне право у вигляді системних законів (кодексів) заклало основи сучасного громадянського суспільства [11, с. 52–53].

Громадянське суспільство як суспільство громадян, що є рівними в своїх правах, суспільство, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава, в свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське суспільство.

Цивільний кодекс будь-якої країни відображає цінності конкретного суспільства, дає можливість визначити ідеологічну та майнову основу, на якій воно планує будувати свій розвиток і своє майбутнє. Цивільний кодекс 2003 р. в Україні став юридичним фундаментом громадянського суспільства, важливим інструментом його побудови та розвитку. Його слід розглядати як соціальний договір членів українського суспільства, який супроводжує їхнє приватне життя й регулює всі сфери діяльності [10, с. 13–14].

Переважну більшість характерних для громадянського суспільства ознак відображено саме у Цивільному кодексі України, покликаному забезпечити нормальне функціонування і розвиток громадянського суспільства, тобто самостійної, незалежної від держави субстанції. Самостійність, незалежність, ініціативність приватних осіб можна забезпечити лише за умови визнання природного,

об'єктивного (наднормативного) характеру цивільних прав як таких, що зумовлюються життям. Саме тому майнові й немайнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності його учасників, які становлять предмет цивільно-правового регулювання і основу громадянського суспільства, повинні бути врегульовані Цивільним кодексом відповідно до його основоположних принципів.

Основними засадами цивільного права відповідно до положень ст. 3 Цивільного кодексу України є неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя фізичних осіб; неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, передбачених законом; свобода договору, свобода підприємництва, забезпечення судового захисту в разі порушення права, добросовісність, розумність, справедливість [12].

Майнову основу громадянського суспільства становлять приватна власність і ринкова економіка, оскільки саме вони є основними інструментами забезпечення автономії й незалежності особистості.

Із процесом реформування відносин власності, реанімацією приватної власності та «рівнянням» її в правах з іншими формами, відновленням ринкової інфраструктури економічного сектору почався процес переходу від тоталітарного режиму до демократичного, що і стало передумовою формування громадянського суспільства та правової держави.

Правові норми, що регулюють відносини власності й такі, що становлять сегмент предмета цивільного права як галузі права, спрямовані на встановлення правового режиму реалізації права власності шляхом здійснення володіння, користування і розпорядження майном, підстав набуття та припинення права власності, а також способів його захисту в разі порушення [11, с. 56].

Метод цивільно-правового регулювання, що визначає способи та прийоми впливу цивільно-правових норм на відповідні суспільні відносини, спочатку припускає в ролі обов'язкової умови юридичну рівність усіх учасників, їх економічну й організаційну автономію, свободу волевиявлення у здійсненні будь-яких юридично значущих дій. Цей метод органічно поєднується з основними засадами та принципами функціонування громадянського суспільства. Таким чином, якщо майною основою громадянського суспільства є приватна власність і ринкова економіка, то правова регламентація цього базису забезпечується, насамперед, цивільним правом.

Цивільне право є невід'ємною складовою громадянського суспільства, і на сучасному етапі свого розвитку особливу увагу приділяє забезпеченню ефективного регулювання всієї сфери життєдіяльності людини, тобто як майнових, так і особистих немайнових відносин [11, с. 63].

Зважаючи на проведені дослідження щодо формування та розвитку громадянського суспільства в Україні (цивільно-правові аспекти), слід зробити такі висновки.

Громадянське суспільство являє собою сферу життєдіяльності людей, що є вільною від впливу безпосередньо з боку держави, її посадових осіб, але при цьому вона організована та внутрішньо впорядкована, взаємодіє із державою, а також сферу, в якій люди мають можливість реалізувати свої права та інтереси, об'єднуватися у відповідні групи та організації. Поняття «громадянське суспільство» вміщує у собі сукупність неполітичних відносин у суспільстві, а саме: моральних, релігійних, економічних, соціальних, національних тощо.

Структура громадянського суспільства – це внутрішня його будова, що відтворює багатогранність та взаємодію складових суспільства, забезпечує його цілісність та динамізм розвитку. Структуру громадянського суспільства уявно можна представити у вигляді п'яти систем, які відповідають певним сферам його життєдіяльності: соціальній, економічній, політичній, духовно-культурній, інформаційній.

Функції громадянського суспільства є втіленням основних напрямів діяльності інститутів громадянського суспільства та їх впливу на суспільне життя.

Громадянське суспільство як суспільство громадян, що є рівними в своїх правах, суспільство, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава, в свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське суспільство.

Цивільне право є невід'ємною складовою громадянського суспільства, і на сучасному етапі свого розвитку особливу увагу приділяє забезпеченню ефективного регулювання всієї сфери життєдіяльності людини, тобто як майнових, так і особистих немайнових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бальцій Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності // Вісник Центральної виборчої комісії, 2008. № 1 (11). С. 46–49.
2. Основи демократії: посібник / М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарчук [та ін.]; заг. ред. А. Колодій; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-канд. проект «Демократична освіта», Ін-т вищої освіти. Київ: Вид-во «АйБі», 2002. 684 с.
3. Томаш Л. В. Громадянське суспільство як система забезпечення життєдіяльності політичної, економічної, соціальної та духовної сфер // Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 366–371.

4. Шатило О. А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» / Житомирський державний технологічний університет. Житомир: кафедра менеджменту організацій і адміністрування ЖДТУ, 2014. 51 с.

5. Державне управління: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; за ред. А. Ф. Мельник. Київ: Знання-Прес, 2003. 343 с.

6. Теорія держави та права: підручник / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

7. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за науковою ред. В. П. Беха; редкол.: В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с.

8. Лотюк О. До проблеми розуміння функцій громадянського суспільства // Право і громадянське суспільство, 2013. № 2. С. 96–103.

9. Денисюк М. В. Взаємозв'язок і взаємодія громадянського суспільства та держави (теоретико-правові аспекти) // Часопис Київського університету права, 2011. № 4. С. 86–89.

10. Кузнєцова Н. Громадянське суспільство та особисті немайнові права // Право України, 2015. № 4. С. 9–17.

11. Кузнєцова Н. Розвиток громадянського суспільства та сучасне приватне право України // Приватне право, 2013. № 1. С. 51–64.

12. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р., № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 23.12.2016 р.).

Pyzhov O., Hrokholskyi O. Formation and development of civil society in Ukraine (civil law aspects)

The article examines the main factors in the formation and development of civil society, effect of civil legal relations, in particular, on the origin and evolution of the civil society in Ukraine.

Keywords: civil society, civil society institutions, civil legal relations.

СПРОЩЕНЕ СУДОЧИНСТВО: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Шабалін А. В.,

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Центру правового забезпечення розвитку науки і технологій НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

У статті досліджено особливості становлення та розвитку спрощеної форми судочинства в Європі. Встановлено особливості застосування єдиного європейського судового наказу як форми спрощеного судочинства, а також особливості спрощеної судової процедури в праві окремих країн ЄС.

Ключові слова: наказне провадження, єдиний європейський судовий наказ, спрощене судочинство.

Останні політичні зміни, завдяки яким Україна обрала єдиний європейський вектор розвитку, в тому числі й у правовій сфері (Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, роз. III «Юстиція, свобода і безпека», політична частина підписана 21.03.2014 р., економічна частина – 27.06.2014 р.), свідчать про необхідність звернення до європейського досвіду, зокрема, до становлення та розвитку наказного провадження як спрощеної форми судочинства.

Дослідження генези наказного провадження має ключове значення для з'ясування його суті та місця в системі судочинства Європи. Отримані знання про те, яким чином здійснювалося спрощення судочинства, які фактори вплинули на такий процес, надасть можливість зрозуміти сучасні реалії наказного провадження, його проблеми та визначити перспективи розвитку.

Як слушно зазначав І. Л. Петрухін: «...нам корисно знати, як готувалися судові реформи в минулому, яким чином організувалася робота щодо перегляду законодавства і наскільки радикальними були ці перетворення та зміни» [1, с. 3].

Відправною точкою в такому дослідженні є римське приватне право. Це пояснюється тим, що саме право Риму стало фундаментом для розвитку правових систем більшості країн і, насамперед, європейських.

Зупинимось на моделі судової системи Риму.

Судова система Риму складалася з двох видів судів: публічні суди (*iudicia publica*) та приватні суди (*iudicia privata*), а судовий процес існував у двох видах: цивільному та кримінальному.